
NEMZETKÖZI SZEMLE

Lovas István

AZ UNCTAD BELGRÁDI ÉRTEKEZLETÉRŐL

Belgrád lényegében azt hozta, amit ebben a helyzetben hozhatott. Az ENSZ világkereskedelmi értekezletén több államfő és kormányfő jelent meg, mint eddig bármikor, s a szószéken kifejtette véleményét, magyarázta álláspontját a harmincas évek óta legnagyobb gazdasági világválság kiváltó okairól és lehetséges kiküszöböléséről. Egytől egyig az el nem kötelezettek és fejlődők államfőiről vagy a hozzájuk közelállókról van szó. A miniszterek számát tekintve is a legsikeresebb értekezlet volt a belgrádi.

Ennél is fontosabb azonban, hogy a fejlődők, vagy ahogyan mondani szokták, a harmadik világ ezúttal sokkal jobban felkészült a párbeszédre, mint eddig bármikor. A Buenos Aires-i értekezleten olyan platformot dolgoztak ki és fogadtak el, amelynek alapján egyszerű és könnyű kimutatni, kifejteni és logikus magyarázatot adni mindenre, ami az utóbbi időben, főleg a legutóbbi évtizedben történt, s a történelem folyamán először léptek elő az egész világot átfogó, úgynevezett globális megoldási javaslattal.

S éppen ez a „globális” lett (mint várható volt is) a legkomolyabb ütközési pontja a belgrádi értekezletnek. A fejlődők ugyanis azt vallják, hogy a világgazdaság összefüggő szervezet, amelynek minden része befolyásolja az egésznek a helyzetét és alakulását. Erre épül a kölcsönös függőség elmélete, s ebből következik az, hogy részleges megoldások nem hozhatnak semmit, mert úgynevezett globális megoldásokra van szükség. Ezen pedig az értendő, hogy el kell távolítani minden természetes és mesterséges akadályt a világgazdaság, főleg pedig a „harmadik világ” fejlődése elől. Meg kell tehát reformálni a pénzügyi és valutáris rendszert, amely ma csak a gazdagok, mindenekelőtt az Egyesült Államok érdekeit szolgálja. Lehetővé teszi, hogy saját érdekében, különféle spekulációkkal (a jelen esetben például a magas kamatlábakkal és a drága dollár politikájával — ami összefügg egymással) irányítsa a világgazdaságot, s ez mindenki kárára súlyos, válság kirobbanásához vezessen.

A kulisszák mögül nézve

Egyesek, akiknek hosszú idő óta betekintésük van a kulisszák mögé (például Janez Stanovnik, aki tizenöt éven át az ENSZ európai fejlesztési bizottságának végrehajtó titkára volt) azt mondják, a válság okát 1968-ra kell visszavezetni. Akkor ugyanis világszerte hatalmas sztrájk-hullám indult, béremelési követelésekkel, az egyetemista tüntetések pedig szociális zavargások kirobbanásával fenyegettek. Az így kiharcolt béremelések elvitték a profit egy részét s nem maradt elég beruházásokra (legalábbis a korábbi séma szerint), tehát a termelés korszerűsítésére és fokozására. Ez már önmagában is a stagnálás felé húzott. Valamint tenni kellett. A gazdagok közgazdasági tanácsadói azt sugalmazták, hogy anti-inflációs politikát kell folytatni, amivel megoldódnak a szociális bajok és mérsékelhető a dolgozók nyomása a profitra. Le kell állítani a termelés növekedését — mondták, majd meg is tették, s emiatt a világon a mai napig körülbelül 32 millióra emelkedett a munkanélküliek száma (nem számítva a fejlődő országok zömét, ahol soha, semmilyen nyilvántartást nem vezettek erről). Azok a munkások tehát, akik nem veszítettek el munkahelyüket, hallgattak és dolgoztak tovább. Az elégedetlenség egyszeriben megszűnt a bizonytalanság terhe alatt. Ma már ritka jelenség a béremelési sztrájk, a munkások csak elvétve nyilvánítk ki elégedetlenségüket, attól tartva, hogy a munkanélküliek listájára kerülnek. A tőke ma sokkal nagyobb biztonságban van, mint tíz évvel ezelőtt volt.

Az antiinflációs politika másik vonalán pedig megindult a takarékoság (ami ellen elvben természetesen senkinek sem lehet kifogása), az energiahasználat ésszerűsítése, jelentősen csökkent az olajkereslet (bumeráangként vágott vissza az olajtermelő országok kapzsiságának irányába). A fejletteknek ezzel sikerült megállítani az olajárak növekedését, az utóbbi időben pedig csökkenését is kiváltani. Ma a fejlett világ 25 százalékkal, vagyis egynegyedével kevesebb olajjal termel egy ipari egységet (mondjuk, egy kilogram árut), mint 1970-ben.

Hogy ezt a deflációs (antiinflációs) politikájukat világviszonylatban is érvényesítsék, a fejlettek lezárták piacukat, főként a fejlődők előtt, nem elsősorban azért, hogy olcsóbban és jobban termeljenek, hanem a hazai termelés korábban nem tapasztalt állami támogatásával, szubvenciókkal, védővámokkal és egyéb intézkedésekkel. Szubvencionálják az acél, a vegyipar, sőt az autópár, a villamosági, az elektronikai ipar termelését is, vagyis szinte az egész ipari és mezőgazdasági termelést. A gazdag világ ma nemzeti jövedelmének 4—5 százalékát erre költi (csak a mezőgazdasági termelésre körülbelül 100 milliárd dollárt). Ezzel szinte teljes egészében kizárta piacairól a konkurenciát. Ehhez párosul még az, hogy kifejlesztette élelmiszer- és nyersanyagtermelését, s ma már ezekből inkább exportál, mint importál. Ugyanakkor a minimálisra leszorították a fejlődő világban termelt nyersanyagok árát. Amint K. T. J. Raketla le-szöttői küldött mondta a belgrádi értekezleten, ez csak az utóbbi két évben körülbelül 85 milliárd dollár értékkel csökkentette a fejlődők áru-

csere-forgalmát. Ennyivel kevesebb maradt belső fejlődésük serkentésére. Arról pedig szinte szó sem lehet, hogy az onnan származó ipari termékek eljusson hozzájuk, bármilyen jó is a minősége, főleg pedig, hogy ilyen feltételek mellett konkurenciáképes legyen. Ennek logikus következménye, hogy 1981-ben 1 százalékkal, tavaly pedig már 6 százalékkal csökkent a nemzetközi árucere-forgalom. Ennek keretében a fejlődők, tehát a szegényebb országok exportja sokkal nagyobb mértékben megcsappant, mint a gazdagoké.

Nyilvánvaló, hogy a világkereskedelem visszaesése, az investálás lecsorítása a termelés huzamos csökkenéséhez vezetett. A fejlett világ leszorította országában az inflációt, de gazdaságát ezzel meglehetősen hosszú stagnálásra ítélte (nagyobbrészt szándékosan).

Az USA járt legjobban

Ebben a gazdasági visszaesésben, amit jórészt maga váltott ki, bizonyos becslések szerint, csak az USA járt jól. Folyton növekvő állami költségvetési hiányával — ami tavaly elérte a messzemenően rekordnak számító 200 milliárd dollárt — abnormálisan kifizetődővé tette a hiány fedezésére szolgáló bankhitelt és a takarékbetétet. Az állam (szintén megfontolásból) leállította a pénznyomást, s ezáltal dollárínséget váltott ki, majd 20 százalék fölé emelte a kamatot, hogy ily módon biztosítsa a pénzt a költségvetési deficit kiegyenlítésére. Mivel a világon sehol sem fizettek ilyen magas kamatot, a pénz nem csak az Egyesült Államok gazdaságából áramlott a bankokba — ahol a pangás miatt akkor már a gazdaságban mindössze 3—4 százalékos profitot érhetnek el —, hanem az egész világból. S ebből az általános — mesterségesen teremtett — dollárínségből nőtt ki a drága dollár politikája. Mint tudjuk, az utóbbi időben a dollár árfolyama a világ minden országának valutájához mérve nőtt, a leggyengébbekhez képest igen drasztikusan. Mindenütt jelentősen drágítja tehát a bevételt. Főleg a szegényeket arra készíti, hogy devizaszerzés céljából külföldön áron alul adjanak el mindent, amit egyáltalán el tudnak adni s, hogy örüljenek, ha bármit is eladnak.

Az abnormálisan magas kamatok folytán hirtelen növekszik a — különben természetesen nagy mértékben hitelre szoruló — fejlődők adóssága. Így ma már meghaladta a 600 milliárd dollárt, az évi törlesztés és a kamat összege pedig a 130 milliárdot. A fejlődő országokban — az olajtermelőket kivéve — szinte teljesen leállt az investálás, s természetesen a haladás is. Az Amerikába vándorolt drága dollár, a magas kamatok lényegében azt eredményezték, hogy az ottani fegyverkezést jelentős mértékben a Nyugat és a fejlődők fizették meg. Az Egyesült Államok tehát mások számlájára, nagyobb gazdasági megerőltetés nélkül folytathatja a fegyverkezési versenyt a keleti blokkal, amelynek elsőszámú képviselője, a szovjet küldöt Belgrádban is megismételte országának korábbi ismert, lényegében demagóg álláspontját, mely szerint a világ bajait

általában véve a kapitalista rendszer okozta, a legszegényebbek a gyarmati kizsákmányolás (tehát szintén a kapitalizmus) miatt szegények, ennél fogva a kapitalisták erkölcsi kötelessége támogatni azokat, akiket gazdaságilag tönkretettek. Ez a probléma — lényegében — nem tartozik a szocialista országok közösségére, ahol a rendszernek köszönhetőleg nincs gazdasági válság. (Mintha Lengyelország és más olyan ország nem létezne ebben a közösségben, ahol huzamosabb ideje nyilvánuló válság mutatkozik, élelmiszer és egyéb áru hiányával küszködnek, s ahol „fuldokolnak” a külföldi adósságokban.) Bár hozzáfűzte, hogy a Szovjetunió ennek ellenére nagyobb támogatást nyújt számukra (bilaterális kapcsolatok útján), mint a világ bármelyik országa. Ebben valószínűleg van is valami, de sajnos, zömmel nem élelmiszerek, hanem fegyverek formájában érkezik a támogatott szegény országokhoz a segítség, mint ahogyan ellenségeikhez a másik táborból származó.

Ettől a szovjet állásponttól lényegesen eltért a magyar és a lengyel, miszerint az ő gazdaságuk nyílt s jelentős mértékben befolyásolja minden, ami a világgazdaságban történik, ezért — akár csak az el nem kötelezettek és fejlődők — a válság globális megoldási programjának kidolgozását tartják szükségesnek és reálisnak, s ehhez maguk is hajlandók hozzájárulni. Ez pedig lényegében nem különbözik attól, amit Anton Vratuša a jugoszláv küldöttség nevében (Špiljak elnök és az értekezleten elnöklő Lazar Mojszov után) még egyszer kifejtett és nyomatékkal alá húzott. Eszerint — amint a fejlődők, vagyis a 77-ek a Buenos Aires-i miniszteri ülésükön megállapították — globális jellegű válságról van szó, amely az egész világot, minden gazdasági rendszert és régiót érintett, s amely a háború utáni világgazdaság kialakulásából kinőtt minden struktúrára vonatkozik. Amint mondta, Jugoszlávia olyan határozatokat vár az UNCTAD-tól, amelyek hozzájárulnak a világgazdaság, mindenekelőtt a fejlődő országok gazdasága felélnéklítéséhez s az új gazdasági világrend kialakításához. Mint a továbbiakból kiderült, ennek számos akadálya volt ezúttal is.

A fejlett országok nem tagadják, inkább hangsúlyozzák a világgazdaság fellendülésének szükségét, de egészen másképpen képzelik el, mint a fejlődők. Ezt tükrözi az amerikai és az indiai küldött felszólalása is.

Fellendülés, de hogyan

Nyilvánvalóan a szovjet álláspontra célozva tagadta Kenet Dem, amerikai államtitkár-helyettes, hogy az országok közötti gazdasági haladás különbsége, kizárólag a gazdasági lehetőségek, adottságok különbségéből, hiányából ered, hogy a történelem, vagyis a kizsákmányolás következménye. Szerinte inkább annak a politikának a tükré, amelyet egyes országokban folytatnak. Kenet Dem, a fejlett világ képviselője úgy ítélte meg, hogy a náluk, főleg az infláció megfékezésében és a kamatlábak csökkentésében elért eredmények, s az erre alapozódó fellendülés —

melynek első jelei már mutatkoznak — át kell, hogy terjedjen az egész világra, hosszabb lejáratú hatással.

Virshamat Pratap Sing indiai kereskedelmi miniszter erre azt mondta, hogy a legjobb esetben is spekulációnak kell tekinteni azt a véleményt, mely szerint a jelenlegi válság megoldható valamiféle ciklikus „felgyógyulással”, ami majd a fejlettektől mindenkire kiterjed.

Mások is úgy vélik, hogy ha a világ el is fogadná a fejlettek tételét, mely szerint magukkal ragadják a fellendülésben a fejlődőket is, a jelenlegi 1 százalékos és jövőre előirányzott 4 százalékos termelésnövekedés ehhez nem lenne elég. Ahogyan egy felszólaló képletesen kifejezte, a fejlődők nem számíthatnak arra, hogy utolsó vagonként rácsatolják magukat a fejlettek szerelvényére, mert vagonuk az első kanyarban kisiszlana. Bár az amerikai küldött számokkal operált, mondván, hogy az említett fellendülés lehetővé teszi a fejlődők exportjának fokozását, az olajtermelőket nem számítva 20—25 milliárd dollárral növeli bevételeiket, az utóbbiak ezt nem tartják korántsem elegendőnek, hiszen csak a világ legfejletlenebb 36 országának, a jelenlegi rendkívül alacsony életszínvonal fenntartásához 3—4 milliárd dollár segélyre lenne szüksége. Pedig ezekben az országokban a nemzeti jövedelem az utóbbi időben 0,6 százalékkal csökkent, nemhogy növekedett volna. Átlagban mindössze 220 dollár volt fejenként, 760 dollárral kevesebb, mint a többi fejlődő országban és 7453 dollárral kevesebb a fejletteknél.

Ezért kérdezte kétségbeesetten Idrisa Jaja, Felső-Volta küldötte: Hogyan gyógyulhat fel a fejlődő országok gazdasága, amikor a pénzügyi és monetáris spekulációk elértéktelítenek minden törekvést.

Csak az új gazdasági világrend szavatol tartós haladást

Ezt az állítását megerősítette és országa példájával szemléltette dr. Ali Wardhana indonéz gazdasági és pénzügyi miniszter is a fejletteknek arra az állítására válaszolva, hogy a fejlődőket nem érték volna ilyen súlyos nehézségek, ha hatékonyabban és felelősebben irányítják gazdaságukat. Amint mondta, Indonéziában az utóbbi öt évben évenként 7 százalékkal növekedett a termelés (amelyhez hasonló kevés országban van), külső tényezők miatt, amelyek alól nem bújhattak ki és amelyeket nincs is módjukban befolyásolni, mégis súlyos nehézségeket éltek át. Az általános recesszió miatt a nyersanyagból származó exportjövedelem óriási mértékben csökkent, s jelentősen kisebbedett az olajból származó devizabevétel is, miközben az importáru állandóan drágult. Emiatt a termelési eredmények ellenére is jelentős külgazdasági és fizetési mérleghiánya keletkezett hazájának.

A gazdagok most azzal nyugtatják a fejlődőket, hogy a tőlük indult fejlődés, miután rájuk is kiterjedt, 20—25 milliárd dollárral növeli árucseré-forgalmuk értékét, arról azonban hallgatnak, hogy elsősorban pénzhatalmuknak köszönve a jelenlegi helyzetben ennek tízszeresét veszik ki

a fejlődők zsebéből. Az ENSZ megfelelő intézményei ugyanis kiszámították, hogy a megnövekedett kamatok évi 80 milliárd dollárt, a leszorított nyersanyagárak 100 milliárdot, az olajár kikényszerített mérséklése pedig újabb 80 milliárdot vitt el tőlük. Nem is szólva arról, hogy a Dél a nagy népszaporulat és urbanizáció nyomására a folyton kedvezőtlenebbé vált feltételek mellett is kénytelen volt és kénytelen ma is importálni, hogy ne essen vissza termelése, mert ott ez a létminimum további süllyedését jelentené: a legszegényebb országokban éhhalált, vagy a legelemibb szükségletek megvonását a lakosságtól. Ez a helyzet lehetővé tette a politikai nyomásokat, különféle — az önállóságukat és függetlenségüket is veszélyeztető — feltételek diktálását. Ez fokozta és fokozza a feszültséget s élezi a különböző oldalról jövő támogatásból származó befolyások révén kiváltott ellentéteket, konfrontációt.

A kényszer által diktált helyzetet szemléltetik az alábbi számok is: 1970-ben a fejlett Észak exportjának 20 százaléka ment a fejlődő országokba, tíz évvel később 40 százaléka. Tehát a nehéz feltételek ellenére is megkészszerződött akkor, amikor a protekcionizmus miatt Dél mind nagyobb áldozatok árán tudott csak eljutni Észak piacaira, pontosabban, amikor mindinkább kiszorult onnan. Kivéve az olcsó nyersanyagokat, a déligyümölcsöt stb. Vásárlásukat hitelekkel serkentették a fejlettek, mert a recesszió miatt mind nehezebb volt eladni az árut. Dél ezzel mérsékelte náluk a recessziót, lehetővé téve ezáltal az óriási munkanélküliség elviselését. (Hisz az Egyesült Államokban például a 12 millió munkanélküli nem sokkal jár rosszabbul, mint aki dolgozik, mint korábbi keresetének 80 százalékát munka nélkül megkapja.)

Ezért gondolják a fejlődők, hogy a gazdagok kötelesek visszaszámztatni azt a pénzt, amit a jórészt általuk kiváltott nehézségek közepette kivettek a zsebükből. Azoknak a feltételeknek a megszüntetésével, amelyek ezt a pénzügyi manipulációt lehetővé tették. Az abnormálisan magas kamatlábak csökkentésével, a protekcionizmus megszüntetésével, a nyersanyagárak normalizálásával és stabilizálásával. Minthogy azonban mindez csak jövedelemforrást, nem pedig jövedelmet jelentene, az induláshoz fel kellene függeszteni, illetőleg haladékokat jóváhagyni az esedékes hiteltörlesztésre és kamatokra. Erre a pénzre és kedvezőbb feltételek mellett folyósított újabb hitelekre van szükség ahhoz, hogy meginduljon náluk is — vagyis az egész világon egyidejűleg — a fejlődés. Hogyan lehetne ezt elérni?

Ez a bizonyos „hogyan” volt a belgrádi értekezlet legnagyobb kérdése. Ebben ugyanis alapvetően eltér Észak és Dél véleménye és felfogása. Dél, vagyis a fejlődők nem hajlandók tovább Északra, a gazdagokra bízni magukat, mert ebben a nagyméretű gazdasági válságban olyan leckét kaptak, melyből megtanulták, hogy az érvényben levő világgazdasági és pénzügyi rendszerben ők mindig a perifériára szorulnak. Ha mindenkinek rossz, akkor nekik a legrosszabb, ha pedig viszonylag mindenkinek jó, akkor is nekik a legkevésbé jó. Ezért követelik a rendszer, a világ-

gazdaság, a nemzetközi árucseré-forgalom, a pénzügyi és monetáris előírások strukturális, gyökeres megváltoztatását.

Erről viszont a gazdagok, a fejlettek Belgrádban éppoly kevéssé bocsátkoztak vitába, mint a világkereskedelmi értekezlet korábbi ülésein. (Azzal, hogy volt egy-két ettől elütő, a fejlődő világ nehézségeit őszintén átérző és segíteni akaró példa is. Ilyen volt Finnország, amely bejelentette, hogy hajlandó eltörölni a legszegényebb országoknak folyósított hiteleket, vagyis ajándéknak minősíteni. Ez ugyan amolyan egy fecske... eset, mégis biztató.)

Másrészt a huzamosabb ideje tartó nehézségek valószínűleg meggyőzték a fejlődőket arról, hogy Észak képtelen befogadni Dél, illetőleg a fejlődő országok minden többletét s ezért maguknak is növelniük kell befogadó képességüket, bővíteni piacukat. Ezért szorosabb egymás közötti kapcsolatokra, legfőképpen pedig együttműködésre van szükségük. A belgrádi értekezlet is megmutatta, hogy ebben az UNCTAD nagy segítségükre lehet, ha mint nemzetközi világkereskedelmi ügynökség tevékenykedik.

Az adósságok kényszerítő ereje

A leszűkült kiviteli lehetőségek miatt az exportból szabály szerint még a kamatokra sem teik, a törlesztésre meg főképpen nem. Fejlődésre tehát nem is gondolhatnának, s ha a helyzet nem változna, gazdaságuk tartósan megrekedne, s ezzel tovább mélyülne a szegények és gazdagok közötti szakadék.

Ezért mondja Denis Hilli, volt brit laburista miniszter, hogy nem hisz a gazdagok jóindulatában — sajnos, borúlátása Belgrádban jórészt bizonyosságot nyert. A megoldást abban látja, hogy a külföldi adósságok súlya alatt görnyedő országok egyszerűen és testületileg megtagadják minden adósság törlesztését, aminek feltételeit a gazdagok, mindenekelőtt az Egyesült Államok teljességgel lehetetlenné tették. Addig tehát nem fizetnek, amíg a feltételek nem javulnának lényegesen. Szerinte — és nem csak szerinte — csakis a szóban forgó több mint 600 milliárd dolláros adósság törlesztésének megtagadása kényszerítené őket jobb belátásra. Csak ennek megmentése érdekében lennének hajlandók mint egyenrangú partnerekkel tárgyalni adósaikkal. Ez utóbbiak úgy gondolják, egészen addigra el kellene odáznia a kölcsönök törlesztését, amíg az új gazdasági világrend keretében nem kapnak kedvező körülmények között ismét hitelt termelésük fejlesztésére, a nélkülözhetetlen ipari berendezések bevitelére. Eközben el kellene érni, hogy a fejlett világ piacára exportált nyersanyagaikért méltányos árat kapjanak s ipari árucikkeik és termékeik előtt is megnyíljanak ezek a piacok.

Kölcsönös függőségi alapon

A fejlődők ezért rendkívül lényegesnek tartják az úgynevezett világgazdasági fejlődés globális programjának kidolgozását, melynek keretében, az általános nemzetközi munkamegosztásnak megfelelően látni lehetne, mit kívánnak leginkább fejleszteni a gazdagok, mit kellene termelni és minek a fejlesztését serkenteni a különböző színvonalú fejlődő országoknak, hogy létrejöjjön a ma olyan nagyon hiányzó világgazdasági egyensúly, ami megmentené a világot a maihoz hasonló megrázkódtatásoktól, stabilabbá tenné a fejlődést, a termelési feltételeket és az árakat egyaránt.

Úgy tűnik — s a belgrádi értekezleten tanúsított fellépésük mintha megerősítette volna ezt —, hogy a fejlettek túl erősnek érzik magukat s emiatt képtelenek belátni és elfogadni a kölcsönös függőség elméletének realitását, amit a fejlődők, főleg pedig az el nem kötelezettek igen határozottan hangsúlyoznak. Ehelyett inkább az egyoldalú függőségről, a fejlődők tőlük való függőségéről beszélnek; erre alapozzák a náluk megindult fellendülés pozitív áttételét, amit szentírtük a fejlődőknek ki kell várnjuk.

Bizonyos viszont, hogy ezek nemigen hajlanak erre. Ezúttal nemcsak saját szerelvényüket, hanem mozdonyukat is követelik, amit nem New Yorkban, hanem otthon fűtenek, s amelynek erejében jobban hisznek, mint abban, amit a gazdagok ígérnek nekik. S ehhez követelik a világgazdasági rendszer, a pénzügyi és monetáris rendszer gyökeres megváltoztatását (ez utóbbit egyebek között Franciaország is szükségesnek tartja), új Bretton Woodst sürgetnek, melyben a Nemzetközi Valutaalap minden tagjának érdekeit figyelembe véve alakulnának ki az egymás közötti viszonyok. Ami kizárná, hogy legerősebb tagja, jelen esetben az Egyesült Államok úgy manipuláljon vele, ahogy neki megfelel.

Milyen legyen az új Bretton Woods?

Émlékeztetésképpen: Bretton Woodsban 1947-ben megalakult a Nemzetközi Valutaalap, amely lényegében lefektette a nemzetközi monetáris rendszer alapjait, előírta a kötelező nemzetközi normákat és viselkedési szabályokat, s ezzel a korábnál szilárdabb és tartósabb fizetési előírásokat hozott létre. Lényege az, hogy attól kezdve a dollár lép a háború előtti font sterling helyébe, az arany mellett a dollár tölti be a tartalékvaluta funkcióját. Ekkor rögzítették a valutaárfolyamokat s igyekeztek fenn is tartani. Egységesítették az arany árát a központi bankokban, amit azáltal tartottak fenn, hogy a Bank of England londoni központi bank kötelezte magát az arany vásárlására, ha ára unciánként 35 dollár alá süllyed s eladására, ha fölé emelkedik. Azzal, hogy ha ezt a funkciót egy pillanatban nem tudja ellátni, akkor az amerikai Federal Reserves System segítségére siet aranytartalékával. A rögzített valutaár-

folyamok, amire a megállapodásban a tagállamok kötelezettséget vállaltak, biztonságot és tervezési lehetőséget szavatoltak. Ezt még sikeresebbé tette a sokoldalú elszámolások lehetősége, ami tovább egyszerűsítette és korszerűsítette az országok közötti árucserre-forgalom elszámolását.

A Valutaalap legnemesebb célkitűzése talán az volt, hogy segíteni igyekezett a valuták stabilizálásában, a tagországok közötti egészséges valutáris kapcsolatok fenntartásában, vagyis a valutaspekulációk kizárásában, a valutáris korlátozások felszámolásában.

Rendkívül jelentős tétele az alap szabályzatának az, amely szerint megfelelő pénzforrásokat kell a tagállamok rendelkezésére bocsátania a fizetési mérlegükben jelentkező átmeneti jellegű hiányok fedezésére.

Talán legfőbb fogyatékosága kezdettől fogva az volt, hogy tőkéjének körülbelül egynegyedét az Egyesült Államok biztosította, s ennél fogva a szavazatok 22 százalékával rendelkezik. Mivel a Szovjetunió nem érte el azt a célját, hogy az alapon a nagyhatalmak vétójoggal rendelkezzenek, soha sem csatlakozott hozzá, átengedve ezzel az Egyesült Államoknak a dominanciát. Minthogy minden jelentősebb döntéshez a szavazatok 80 százalékára van szükség, az Egyesült Államok húszon felüli két százaléknak ténylegesen vétó jellege van, hiszen az összes többi szavazat együttvéve nem adja ki a 80 százalékot.

A jelentősebb döntések közé tartozik a kulcsvaluta áránya változtatása is. A Bretton Woods-i megállapodás értelmében a 10 százalékon felüli árfolyammozgáshoz a tagállamok jóváhagyására van szükség, a jelen esetben azonban ez csak formalitás, mert egymagában senki sem befolyásolhatja a szavazás kimenetelét, az Egyesült Államok dominanciája miatt. Az Európai Közösség tagállamai azért próbálták elérni, hogy az említett nagyjelentőségű kérdésekben 85 százalékos szavazattöbbséget állapítsanak meg. Minthogy ők együttvéve a szavazatok 16 százalékával rendelkeznek a tizenötön felüli egy százalékuk szintén vétójogot nyerhetne. Ezt azonban nem sikerült véghezvinniük. Ha sikerül, most akkor sem érne semmit, mert az Egyesült Államok a hetvenes évek elején felrúgta a Bretton Woods-i megegyezést, s azóta kizárólag nemzeti kérdéseinek veti alá a világ devizarendszerét, melynek kulcsvalutája a dollár, vagyis saját nemzeti valutája. Az előirányzottnál sokkal nagyobb mértékben növelte és növeli ma is valutájának, s egyben a kulcsvaluta árát is. Ezáltal problémákat, kilátástalan helyzetet váltott ki a fejlődő országok nagy részében.

Ezért követelik, elsősorban a fejlődők (bár a fejlettek egy része is, például Franciaország) olyan nemzetközi devizarendszer kialakítását, amely minden tagállamának, nem pedig csak leghatalmasabb tagjának érdekeit szolgálja. Ez a követelés a belgrádi értekezlet szövegéről számtalanszor elhangzott: Újabb Bretton Woodsra van szükség, halogatás nélkül.

Jelenleg ez a világgazdaság egyik legfájdóbb és legérzékenyebb pontja. Nem kétséges, hogy a zárt ajtók mögött tartott bizottsági üléseken éles viták folytak róla, de az sem, hogy a megoldás még meglehetősen távol van.

Nagyobb biztonság és jobb árkilátások a nyersanyagtermelőknek

Jó úton indult el viszont Belgrádban a nemzetközi nyersanyag-árpolitika kialakítása. Alapot hoztak létre, amely a jövőben nagyobb törődést, méltányosabb árarányokat szavatol és lehetővé teszi az árak bizonyos stabilizálását. Tartalékok létrehozását nagy kínálat esetén, majd a tartalékok piacra vetését, a kereslet növekedésekor. A gyapottermelők hatéves huzavona után megállapodást írtak alá a Sava Központban.

Ezek a tények mindenképpen kézenfekvő eredményei a majdnem egyhónapos belgrádi értekezletnek. S annak a kissé durván megfogalmazott követelménynek a kiteljesedése felé mutatnak, melyek szerint a Délnek (ezúton is) vissza kell juttatni a tőle „elemelt” pénzt. Ennek következő lépése vagy inkább szakasza pedig a gyökeres strukturális változás kell hogy legyen. Mert az ma már kétségtelen, világos és vitathatatlan, hogy nem lehet jó és nem tartható fenn sokáig az a világgazdasági rendszer, melyben a fontossági sorrend szabályai szerint előbb az adósságot kell törleszteni, s csak azután a gyerekeket etetni. Ha van mivel és miből.

Ezeknek a strukturális változtatásoknak ma még rendkívül sok akadálya van. Nem kétséges, hogy hosszú időre lesz szükség, mire a változtatási folyamat egyáltalán elindul. Mert amint a belgrádi ülészak befejező része, az utolsó plenáris ülés többszöri elhalasztása szemléltetett, jelenleg még szinte legyőzhetetlenek az ellentétek. A gazdag világ zöme még nem hajlandó elismerni a rendszer tarthatatlanságát, ahelyett csak azon belül hajlandók változtatni. De csak annyit, amennyit feltétlenül szükséges, amennyire a világ többi része rákényszeríti őket.

A konkrét eredményekkel, megállapodásokkal és megegyezésekkel, az elfogadott okmányokkal mérve a belgrádi értekezlet jóval kevesebb újat hozott, mint a kevésbé látható és egyáltalán nem mérhető téren. Itt talán a leglényegesebb az, hogy a fejlődő világ követeléseiben egységesebb, mint eddig bármikor, s kezdi felismerni, hogy maga is, a legfejlettebbek nélkül is jelentős tényezője a világnak, s hogy végeredményben az idő neki dolgozik. Jelentősége szinte minden nappal nő, amit a fejlettek csak nagy erőfeszítésekkel és kizárólag átmenetileg fojthatnak némileg vissza, ám az idő múlásával ennek mindinkább érezhető következményei lehetnek.

A kölcsönös függőség felismerése ma sokkal közelebb van, mint tegnap volt. Függetlenül attól, hogy ki mit mondott a belgrádi értekezleten.